

Disse Vulkaner hæve sig som skjoldformede Kupler over Omegnen og have i Forhold til Omfanget en ringe Højde og liden Hældning (sædvanlig 3—5°); i Toppen er der altid en kredsformet eller elliptisk Indsænkning eller et Svælg: Krateret, hvorfra Lavaen er flydt ud. Det har ofte store Dimensioner; Trölladyngjás aflange Krater har saaledes en Længde af 3500 Fod og en Bredde af 1200 Fod, og paa Reykjaheidi findes dobbelt saa store Kratersvælg af denne Form.

Paa Island findes varme Kilder i Tusindvis spredte over hele Landet. Dr. Th. har besøgt de fleste, maalt deres Temperatur, undersøgt deres geologiske Forhold og udgivet Specialkort over de mærkeligste Kildegrupper. Af Solfatara'er findes ogsaa mange, og Th. har fundet flere før ukjendte, saaledes bl. a. de mærkelige Svovlkilder i Kerlingarfjöll. I et saa vulkansk Land som Island ere Jordskjælv naturligvis meget almindelige, og Th. har samlet alle de Efterretninger om dem, som kunde opdrives baade i Literaturen og blandt Befolkningen samt undersøgt deres Virkninger paa Jordbunden og udgivet forskellige Afhandlinger om dem. Ved Dr. Th.'s geologiske Undersøgelser har man faaet adskillige nye Kundskaber om Islands Tektonik. Før indskrænkede vor Viden sig hovedsagelig til, at man vidste, at Sydlandets Vulkaner vare knyttede til Spalter fra SV—NE, men Nordlandets til Spalter fra N—S. Det har nu vist sig, at disse Spalter danne en Bue tværs over Landet, og at hele Palagonitomraadet er blevet sænket under en stærk vulkansk Virksomhed. Omgivelserne af Faxaflói ere ogsaa blevne sænkede; Spalter, Kraterækker, varme Kilder og Kulsyre kilder omgive denne Bugt i en Halvkreds, saa at Faxebugten efter al Sandsynlighed er bleven dannet ved et Kjedelbrud. Af Spring og Dislokationer i Surtarbrandslagene, varme Kilder o. s. v. ser man, at den nordvestlige Halvø er gjennemkløvet af flere koncentriske Brud, der ogsaa have haft en

betydelig Indflydelse paa Udformningen af denne Landsdels Skulptur. Dr. Th. har desuden gjort adskillige Jagttagelser af andre lokale Forstyrrelser i den geologiske Bygning.

Af Dr. Th.'s forskellige Publikationer ser man, at han ogsaa har gjort adskillige Jagttagelser vedrørende Islands Flora og Fauna, Folkelivet, Næringsvejene o. s. v., skjønt den geografisk-geologiske Undersøgelse har været Hovedsagen. Om Island og det islandske Folk findes der fra ældre og nyere Tid mange trykte Skrifter af forskelligt Værd i forskellige Sprog og desuden i Bibliotekerne mange Haandskrifter, som berøre islandsk Natur og Folkeliv. Th. har gjort sig bekjendt med disse Skrifter og har udarbejdet et større Værk: „Islands geografiske Historie“, hvoraf to Bind allerede ere udkomne paa Islandsk og Tysk.¹⁾ Denne Bog giver en Skildring af Udviklingen af Kundskaben om Island fra Oldtiden til vore Dage samt en Oversigt over de forskellige Anskuelse, man i Udlandet har haft om den islandske Natur og det islandske Folk.

Nærmere om Th.'s Undersøgelser i Island vil man kunne læse i den Række Afhandlinger, som han har skrevet i dette Tidsskrift. Af disse Arbejder have fremmede geografiske Tidsskrifter optaget Udtog og Anmeldelser, og nogle af de geologiske Kort, som Th. har udgivet i „Geografisk Tidsskrift“, ere blevne benyttede andetsteds, bl. a. i „Petermann's Mittheilungen“. Desuden har Th. i tyske, svenske og engelske Tidsskrifter skrevet en Mængde større og mindre Afhandlinger om Islands Geografi og Geologi, og paa Islandsk har han ogsaa udgivet Rejseberetninger og populære naturvidenskabelige Afhandlinger samt en Lærebog i Geologi og en Beskrivelse af Island.

¹⁾ „Geschichte der isländischen Geographie“. I—II. Leipzig 1897—98. 8vo.

Fra Missions- og Handelsstationen ved Angmagssalik.

Af Kontorchef i den kgl. grønlandske Handel **Carl Ryberg.**

I nærværende Tidsskrift (14. Bind, 5—6. Hefte) havde jeg ifjor Lejlighed til at fremkomme med nogle Oplysninger vedrørende Tilstanden ved vor nye Koloni paa Grønlands Østkyst i Tidsrummet fra 20. August 1895 til 31. Juli 1897.

I indeværende Aar er Besejlingen af Angmagssalik udført af et af Direktoratets egne Skibe, nemlig

den i Sandefjord byggede Skrueskonnert „Godthaab“, hvis første Rejse gjaldt Stationen paa Østkysten. Skibet, der førtes af Kaptajn *H. V. Bang*, afgik herfra d. 16. August og returnerede, efter en meget heldig Rejse og uden at have mødt særlige Ishindringer, hertil den 18. September. Med „Godthaab“ har Direktoratet, som sædvanlig, fra Handelsbestyreren mod-

taget en Dagbog, indeholdende Oplysninger om Tilstanden og Begivenheder ved Stationen i Tidsrummet fra 1. August 1897 til 31. Juli 1898, og med denne Dagbog som Grundlag skal jeg her forsøge at give en kortfattet Skildring af Forholdene ved Angmagssalik i det nævnte Aar, en Skildring, der dog ikke vil indeholde Meddelelser om epokegjørende Tildragelser; i de Egne er man vanskelig udsat for sligt.

Vejrforholdene vare i Efteraarsmaanederne og i Begyndelsen af Vinteren meget urolige med hyppige østlige og nordøstlige Storme, der oftest ledsagedes af stærke Regnskyl, som bevirkede, at Landet holdt sig snefrit til henimod Jul. Snefaldet har forøvrigt været meget ringe hele Vinteren, der gennemgaaende har været mild; den laveste Temperatur, $\div 24^{\circ}$, observeredes ved Nytaarstid. Saavel i Foraars- som Sommermaanederne iaar har Vejrliget været uroligt med hyppige sydlige Vinde, ledsagede af Taage, og temmelig regnfuldt.

Storisen har vel, som sædvanlig, været tilstede den meste Tid af Aaret, men Isforholdene have dog sikkert gennemgaaende været ualmindelig gode. Fra Nytaar og saa godt som til hen i August Maaned iaar har Storisen mod Sædvane som Regel holdt sig ude til Søs, og til Tider har der ingen Is været at se, saa langt Øjet kunde række. — Paa Grund af den ret milde Vinter har Islægget været uden særlig Betydning, og, naar de mindre Bugter og Fjorde undtages, har Havet været aabent hele Vinteren.

Paa Grund af det urolige Vejr og de uheldige Isforhold har Sælfangsten saavel i Vintertiden som ogsaa i Sommerperioden ikke været særlig gunstig, hvorimod Bjørnejagten har givet et godt Udbytte.

Sundhedstilstanden blandt den indfødte Befolkning har hele Tiden været meget tilfredsstillende, ihvorvel der i en Del af indøværende Sommer har hersket nogen Forkølelse.

Den 31. Decebrer 1897 opgives Folketallet til 372, altsaa uforandret fra 1896. Af det samlede Folketal var 166 af Mandkjøn (66 Mænd, 100 Drenge) og 206 af Kvindekjøn (120 Kvinder, 86 Piger); ved Udgangen af Aaret 1896 fandtes der 161 af Mandkjøn (63 Mænd, 98 Drenge) og 211 af Kvindekjøn (114 Kvinder, 97 Piger). I Kalenderaaret 1897 er der forefaldet 19 Fødsler (13 Drenge og 6 Piger) og indtruffet 19 Dødsfald (8 af Mandkjøn og 11 af Kvindekjøn); under saavel Fødte som Døde er medregnet 5 Dødfødte. For de resterende 14 Dødsfald er der opgivet følgende Dødsaaarsager: Sygdomme hos Børn i spæd Alder: 7 Tilfælde, død i Barselseng: 2 og andre, ikke specificerede Sygdomme: 5 Tilfælde.

I Juli Maaned iaar afrejste 3 Konebaade med ialt 39 Mennesker sydpaa til Omegnen af Pikiugdliit for at overvintre dér; det mentes imidlertid, at de atter vilde vende tilbage til Angmassaglik-Distriktet næste Aar. I de første Dage af August Maaned ankom der en Konebaad sydfra med ialt 20 Indfødte; disse Folk kom fra Umivik, hvor de havde boet siden 1896.

De foran anførte 372 Individuer vare d. 31. December 1897 fordelt paa 13 Boplads; det højeste Antal Beboere paa en Boplads var 51, det laveste 8. Efter Beretningen fandtes der til samme Tidspunkt 13 grønlandske Huse i Distriktet, saaledes at der gennemsnitlig falder ca. 29 Individuer paa et Hus; det højeste Antal Beboere i et Hus var 51, det laveste 8.

Med Hensyn til den østgrønlandske Befolknings Forsyning med Kajaker, Konebaade m. m., stille Tallene sig saaledes:

	Kajaker tilhørende		Konebaade	Slæder	Telte	Rifler
	Fangere	Drenge				
d. 31. Decbr. 1896	63	6	20	30	26	37
d. 31. Decbr. 1897	66	7	20	31	27	?

altsaa stabile Forhold. For Riflernes Vedkommende har Handelsbestyreren intet Tal opgivet d. 31. December 1897; dette Tal er dog sikkert adskilligt større end det foregaaende Aar.

I min Artikel ifjor fremdrog jeg nogle Exempler paa Østgrønlandernes sørgelige moralske Tilstand, og Handelsbestyrerens nys modtagne Dagbog indeholder ogsaa nye Beviser paa, hvormeget der vil være at raade Bod paa i saa Henseende, forinden der blot tilnærmelsesvis kan være Tale om, at selv den mindste Grad af, hvad vi kalde Civilisation, kan fæste Rod blandt Eskimoerne paa Østkysten. I Modsætning til de forrige Dagbøger indeholder denne heldigvis ingen Beretning om forefaldne Mord; om Grunden hertil er at søge i en virkelig Bedring i Grønlandernes Moralitet, skal jeg lade usagt, men, saavidt jeg har forstaaet, tror jeg snarere, at Aarsagen hertil er, at Grønlanderne nære en vis Frygt for, at eventuelle Mordere ville blive nedsendte til Danmark med Skibet for at lide nogle skrækkelige Straffe her, en Opfattelse, som Handelsbestyreren vistnok har bestyrket dem i — om han da ikke selv fra Begyndelsen af har bibragt dem den —; skulde dette forholde sig rigtigt,

maa man indrømme, at den tilsigtede Virkning af Truslen i alt Fald foreløbig synes at være opnaaet.

Efter alt at dømme er det ikke nogen behagelig eller attraaelsesværdig Stilling, de indfødte Kvinder indtage i Østgrønland; de danse just ikke paa Roser. Saaledes anfører Handelsbestyreren et Sted i sin Dagbog: „En ung Kone ved Amitsuarsik nedkom igaar med et Barn; hun fødte i det fri, da hun nemlig blev jaget ud af sin Mand og sine Svigerforældre. Barnet skal være død strax, da det ved Fødslen stødte Hovedet mod en Sten. Den forstødte Kone er nu foreløbig tagen til en langt ude beslægtet Familie, men rejser rimeligvis snart til sin nærmeste Familie ved Sermilik“.

Overhovedet skildres Mændene som meget hensynsløse overfor Kvinderne, ja, selv overfor deres Familie i det hele taget. Herom udtaler bl. a. Handelsbestyreren: „En af Mændene i vort Nabohus kom hjem i Dagens Løb efter at have været borte i 2 Dage til stor Ængstelse og Sorg for Familien, der var uvidende om Grunden til hans Udebliven. Det er forøvrigt en Uskik hos de gode Mænd heroppe, at de tage paa Besøg uden at sige det til deres Familie, som de ofte paa den Maade sætte i stor Ængstelse“.

Medens de tidligere Dagbøger bl. a. indeholdt Exempler paa, hvorledes Mændene i Trangtid jog deres Hustruer bort for at slippe for Forsørgelsespligten, omtales i den foreliggende Dagbog en anden Fremgangsmaade fra Mændenes Side, idet der nemlig anføres to Exempler paa, at Hustruer ere løbne bort fra deres Mænd — fordi disse sidste spiste alting selv og ikke levnede noget til deres Koner. Hvorvidt dette virkelig har været et fint Skaktræk fra Mændenes Side for derved at blive deres Koner kvit, omtales dog ikke.

At Mændene dog ogsaa kunne tage Parti for deres Hustruer, anføres der Exempel paa: „En Mand ved Amitsuarsik har forleden Dag jaget sin Svigerdatter bort, fordi hun var for raptunget og tillige stjal Synaale fra sin Svigermoder; men da hendes Mand fulgte efter hende og ikke vilde forlade hende, tog Faderen hans Riffel fra ham for at tvinge ham til at vende hjem igjen. Han opnaaede dog ikke sin Hensigt og blev senere efter vor Anmodning nødsaget til at levere Bøssen tilbage til Sønnen.“

Iøvrigt indeholder Handelsbestyrerens Dagbog ikke noget særligt nyt til Belysning af Østgrønlandernes Skikke og Levevis, idet de skildrede Forhold i saa Henseende som Regel ere en Gjentagelse af tidligere lignende Tilfælde, om end med nogle Variationer, og jeg kan derfor fatte mig i Korthed.

Forinden jeg slutter, anser jeg det dog for rettest at omtale en Sag, der nu er sat i Forbindelse med Østgrønland, nemlig den Andrée'ske Expedition. For nogle Dage siden indeholdt de fleste kjøbenhavnske Blade en Notits med Overskriften „Andrée“, hvorefter Professor Nathorst ved det antropologiske Selskabs Møde i Stockholm havde udtalt, at han samstemmede med Dr. Ekholm i hans Formening om, at Andrée rimeligvis var drevet ned ad Østgrønland til. Notitsen endte med følgende Tilføjelse: „Med Professor Nathorst og Dr. Ekholms Anskuelse tør man maaske sammenholde Kaptajn Bangs Meddelelse om de Skud fra Isen, som Eskimoerne ved Angmagssalik have hørt i Slutningen af Oktober eller Begyndelsen af November, og udtale Haabet om, at Premierløjtnant Amdrups Expedition kunde træffe Andrée paa sine Rejser i Østgrønland med Angmagssalik som Udgangspunkt.“

Denne Tilføjelse er ubetinget vildledende. For saavidt Kaptajn Bang (Føreren af Skrueskonnerten „Godthaab“) har ladet sig forlyde med — hvad jeg forøvrigt betvivler — at Eskimoerne ved Angmagssalik have hørt Skud fra Isen i Slutningen af Oktober eller Begyndelsen af November, forholder dette sig ikke rigtigt, da Skudene nemlig først høstes i Midten af December. Handelsbestyreren anfører herom i sin Dagbog under 16. December 1897: „Forleden (d. 14.) om Aftenen skulle nogle Beboere ved Tasiarsik og Amitsuarsik (to Bopladser i Nærheden af Stationen) have hørt en Del Skyden ude mellem Isen, og ved sidstnævnte Boplads mente man endog at have bemærket de enkelte Skudglimt (?). Samme Dag ved Middagstid og lidt hen paa Eftermiddagen hørte jeg selv nogle Skud ude fra (i SSE. Retning), men mente da, at det maatte være Grønlanderne, der skød. Da der imidlertid, efter hvad jeg senere erfarede, ikke har været Eskimoer ude i den nævnte Retning, har jeg ment at burde anføre det her, da den Mulighed jo ikke er udelukket, at den svenske Ballon-Expedition kunde være dalet ned paa Isen her norden for og drevet med denne ned efter (mod Syd), ligesom den tyske Expedition („Hansa“-Expeditionen) gjorde for flere Aar tilbage.“

Saa vidt Handelsbestyrerens Dagbog, der forøvrigt ikke senere indeholder nogensomhelst Hentydning til de omtalte Skud eller overhovedet fremkommer med noget, der kan tjene til nærmere Oplysning i saa Henseende. Af Dagbogen fremgaar det, at Vejrliget i saa godt som hele December Maaned har været ret godt; vel er der nu og da faldet Sne, afvejlende med

Regn, men Vindforholdene synes at have været meget rolige. Utænkeligt er det selvfølgelig ikke, at Andrées Expedition kan være dalet ned paa Isen og med denne drevet sydpaa passerende Kap Dan, men da dette — forsaavidt de foran omtalte Skud virkelig skulle have hidrørt fra Expeditionen — er foregaaet for over $\frac{3}{4}$ Aar siden, ligger det sikkert nær at antage, at de Ismasser, paa hvilke Expeditionen maa have befundet sig, forlængst ere drevne ned ad Kap Farvel til, hvorved der snarere tilbød sig en Lejlighed for Expedi-

tionen til at naa de beboede Egne i den sydligste Del af Julianehaabs Distrikt; derfra har man imidlertid til Dato ingen Efterretninger modtaget om André.

At det skulde lykkes Premierløjtnant Amdrup paa sine Rejser i Østgrønland at træffe Andrées Expedition er, forsaavidt denne virkelig i Midten af December Maaned ifjor har befundet sig paa Isen i Omegnen af Angmagssalik, formentlig aldeles udelukket, saa meget mere som Amdrups Undersøgelser skulde foretages fra Angmagssalik nordefter.

Vejret i Danmark i det sidste Aar (Oktober 1897—September 1898).

Af V. Willaume-Jantzen, Underbestyrer ved Meteorologisk Institut.

Vejret i Danmark har siden Efteraaret 1897 været meget afvigende fra de normale Forhold: et tørt Efteraar og en meget mild, temmelig fugtig Vinter blev efterfulgt af en raakold Forsommer, idet Maj og Juni Maaneder vare meget regnfulde og temmelig kolde; Juli holdt sig endnu meget kold, men dog forholdsvis tør, medens den egentlige Sommervarme først indfandt sig i August, og September udmærkede sig ved mange smukke Dage. I det Hele taget blæste Vinden med stor Kulingsgrad, og adskillige Gange steg denne til Storm. Vi skulle nærmere omtale disse usædvanlige Vejrforhold, idet vi for Temperatures Vedkommende kun benytte Observationerne i Kjøbenhavn, fordi vi derved have et langt righoldigere Materiale til Sammenligning med tidligere Aars Temperaturforhold, end hvis vi benyttede Observationerne fra andre Stationer i Landet.

Efteraaret 1897 var, som sagt, tørt; dette gjælder dog ikke for den første Efteraarsmaaned, September; men fra d. 27. September til d. 7. Oktober var det Tørvejr, og en anden, længere Tørkeperiode varede fra d. 15. Oktober til d. 11. November — en Tørke, der var udbredt over store Strækninger af Evropa, selv om Periodens Begyndelse og Slutning ikke overalt faldt paa de samme Dage som nævnt ovenfor. Oktober og November fik tilsammen i Danmark 55 Millimeter Regn, idet hele Landet tages under Et; det vil med andre Ord sige kun 40 Procent af Normalen, saa at der i de sidste 38 Aar kun findes et Exempel paa en lignende ringe Nedbør, nemlig 1871 med 51 Millimeter i de samme Maaneder. Barometerstanden var ualmindelig høj i begge disse Maaneder, især i Oktobers sidste Trediedel og Novembers første Trediedel, hvilket

er en stor Sjældenhed i et saa langt Tidsrum. Forøvrigt var Vejret særlig i November meget blæsende: fra d. 13. til Maanedens Slutning blæste Vinden op til Storm paa ikke mindre end 11 Dage; især d. 29. var Stormen stærk, foranlediget ved et barometrisk Minimum paa ca. 722 Millimeter, hvis Centrum trængte ind over Landet mellem Ringkjøbing og Fanø og derefter passerede tværs over Landet i østlig Retning. Temperaturen holdt sig i alle 3 Efteraarsmaaneder tæt ved Normalen; der indtraf dog først i Oktober og sidst i November nogle kolde Dage med svag Nattefrost; paa den anden Side indeholdt November en Del varme Dage efter Midten af Maaned, saa at Middeltemperaturen for hele November blev $\frac{3}{4}^{\circ}$ C. højere end en 110-aarig Normal.

Vinteren 1897—98 blev meget mild: December blev 2° for varm, Januar $4\frac{1}{2}^{\circ}$ og Februar $2\frac{1}{4}^{\circ}$ for varm; hele Vinteren fik altsaa en Middeltemperatur, der laa knap 3° over et Gjennemsnit af Observationer i 110 Aar. I Kjøbenhavn er Luftens Temperatur bleven observeret siden 1768; men da der er gaaet en Del Observationer tabt af Aargangene i forrige Aarhundrede, have vi nu en Række paa 115 Aar. Sammenligne vi den sidste Vinters Temperatur med denne lange Aarrække, træffe vi kun paa 2 Vintre med en endnu højere Middeltemperatur end den sidste Vinters, nemlig 1821—22 og 1865—66, der blev henholdsvis $3\frac{1}{4}^{\circ}$ og godt 3° varmere end normalt, medens Vinteren 1873—74 netop fik samme Middeltemperatur som den her beskrevne; 7 andre Vintre i den nævnte Aarrække blev $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{3}{4}^{\circ}$ for varme; blandt disse findes Vintrene 1881—82 og 1883—84. Der er i det Hele taget en kjendelig Svingning i de milde Vintres